

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут права та гуманітарних наук
Кафедра конституційного права та галузевих дисциплін

08-02-21М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних завдань та самостійної роботи
з навчальної дисципліни **«Мейджор: Актуальні проблеми
зобов'язального права та договірної роботи»**
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою **«Право»**
спеціальності D8 **«Право»**
денної/заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості ННІПГН
Протокол № 8 від 20.04.2026 р.

Рівне – 2026

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни *«Мейджор: Актуальні проблеми зобов'язального права та договірної роботи»* для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Право» спеціальності D8 «Право» галузі знань D Бізнес денної/заочної форми навчання [Електронне видання] / Зражевський О. В. – Рівне : НУВГП, 2026. – 40 с.

Укладач: *Зражевський Олег Валентинович*, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та галузевих дисциплін.

Відповідальний за випуск: *Мишук Інна Володимирівна*, к.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін.

Керівник групи забезпечення спеціальності
«Право»

Швець О. М.

© О. В. Зражевський, 2026
© НУВГП, 2026

ЗМІСТ

Передмова	4
1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА ...	5
1.1. Опис освітньої компоненти.....	5
1.2. Тематика практичних занять.....	9
1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики.....	10
1.4. Критерії та шкала оцінювання	10
2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	13
3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	33
4. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	35
5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	38

Передмова

Шановні студенти!

Сучасний цивільний оборот характеризується стрімкою трансформацією класичних інститутів зобов'язального права під впливом цифровізації та нових економічних викликів. Традиційні договірні моделі дедалі частіше поступаються місцем складним, змішаним та непойменованим правовим конструкціям, що вимагає від правника не лише глибокого знання норм законодавства, а й здатності до гнучкого правового моделювання. Вивчення цієї дисципліни дозволяє вийти за межі академічних догм і зосередитися на живому праві, яке формується в процесі адаптації договірних відносин до сучасних технологічних та соціальних реалій.

Особлива увага в межах курсу приділяється аналізу динамічної судової практики та висвітленню позицій Верховного Суду, які сьогодні є ключовим орієнтиром у кваліфікації складних договірних зв'язків. Розгляд актуальних проблем виконання зобов'язань, ефективних способів забезпечення та складних механізмів відповідальності надає майбутньому фахівцю інструментарій для мінімізації юридичних ризиків ще на стадії переддоговірних переговорів. Це створює фундамент для формування професійної інтуїції та аналітичного підходу до вирішення спорів у ситуаціях, де стандартні законодавчі алгоритми виявляються недостатніми.

Професійна договірна робота вимагає глибокого розуміння концепцій добросовісності, розумності та справедливості як фундаментальних засад приватного права. Вміння збалансувати інтереси сторін у правочинах із високим ступенем невизначеності стає критично важливою навичкою для сучасного юриста. Таким чином, дисципліна стає сполучною ланкою між фундаментальною теорією та практичною юриспруденцією, готуючи фахівця до роботи в умовах високої інтелектуальної конкуренції та постійного оновлення правозастосовних підходів.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *«Мейджор: Актуальні проблеми зобов'язального права та договірної роботи»* є формування у студентів глибоких теоретичних знань та стійких практичних навичок щодо аналізу та вирішення складних, дискусійних та найактуальніших правових питань, що виникають у сфері зобов'язальних відносин та договірної практики. Дисципліна спрямована на підготовку висококваліфікованих юристів, здатних ефективно застосовувати норми зобов'язального права у бізнесі, приватному житті та судовій практиці.

Основними завданнями навчальної дисципліни *«Мейджор: Актуальні проблеми зобов'язального права та договірної роботи»* є:

- поглиблене вивчення сучасних теоретичних концепцій, проблемних аспектів та новітніх тенденцій розвитку зобов'язального права;
- детальний аналіз актуальних проблем договірної роботи, зокрема питань укладення, зміни, розірвання різних видів договорів (купівлі-продажу, оренди, підряду, надання послуг, позики тощо) в умовах сучасного економічного обороту;
- вивчення судової практики Верховного Суду та інших судів щодо вирішення договірних спорів та застосування норм зобов'язального права, а також проблемних аспектів її застосування;
- аналіз чинного законодавства України, що регулює зобов'язальні відносини, виявлення його прогалин, колізій та шляхів удосконалення, з урахуванням європейського та міжнародного досвіду;
- розвиток навичок критичного мислення щодо правової кваліфікації складних договірних відносин та нестандартних ситуацій;
- набуття практичних вмінь з застосування норм зобов'язального права для вирішення реальних кейсів,

складання та правової експертизи договорів, претензій, позовних заяв та інших документів, пов'язаних із зобов'язальними відносинами;

- ознайомлення з альтернативними способами вирішення договірних спорів (медіація, арбітраж);

- вивчення правових аспектів електронної комерції та укладення договорів в електронній формі.

Компетентності

Інтегральна компетентність.

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

К6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК8. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня.

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

СК1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі у ситуаціях правової невизначеності.

СК5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права.

СК6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, надавати розгорнуту юридичну аргументацію.

СК8. Здатність застосовувати медіацію та інші правові

інструменти альтернативного позасудового розгляду та вирішення правових спорів.

СК9. Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.

СК10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.

СК11. Здатність критично оцінювати ефективність представництва і захисту прав, свобод та інтересів клієнтів.

СК13. Здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією.

СК15. Здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.

Програмні результати навчання (ПРН). Результати навчання (РН).

РН1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ та виявляти розуміння меж і механізмів їх правового регулювання.

РН3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову і професійну літературу, бази даних та інші інформаційні ресурси, перевіряти їх достовірність із використанням сучасних методів дослідження.

РН4. Здійснювати презентацію результатів дослідження з правової тематики, застосовуючи прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем та аргументувати сформульовані висновки.

РН6. Обґрунтовано формулювати власну правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.

РН7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати та обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.

PH8. Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для наукових досліджень і практичної діяльності.

PH11. Використовувати передові знання і методики у процесі правотворення та правозастосування інститутів публічного і приватного права.

PH13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів.

PH14. Обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування.

PH17. Інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності.

1.2. Тематика практичних занять

№ п\п	Назва теми	К-сть годин лекції (денна/за очна)	К-сть годин практичні (денна/зао чна)
МОДУЛЬ I			
1.	Актуальні проблеми поняття та класифікації цивільно-правового договору.	2 години/ 1 година	2 години/ 1 година
2.	Актуальні проблеми укладення цивільного-правового договору. Договірні умови та електронна форма укладення.	2 години/ 1 година	2 години/ 1 година
3.	Актуальні проблеми форми та державної реєстрації цивільно-правового договору.	2 години/ 1 година	2 години/ 1 година
4.	Актуальні проблеми виконання цивільно-правового договору.	2 години/ 1 година	2 години/ 1 година
МОДУЛЬ II			
5.	Актуальні проблеми зміни та розірвання цивільно-правового договору, включаючи істотну зміну обставин.	2 години/ 1 година	2 години/ 1 година
6.	Актуальні проблеми забезпечення виконання договірних зобов'язань.	2 години/ 1 година	2 години/ 1 година
7.	Актуальні проблеми охорони та захисту прав учасників договірних правовідносин, включаючи медіацію та арбітраж.	1 година/ 1 година	2 години/ 1 година
8.	Актуальні проблеми цивільно-правової відповідальності за	1 година/ 1 година	2 години/ 1 година

невиконання зобов'язань зобов'язань.	та	договірних недоговірних		
--	----	----------------------------	--	--

1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань здобувачів освіти з освітньої компоненти проводиться у формах:

- усного опитування на практичних заняттях;
- аналіз та складання процесуальних документів;
- оцінки самостійно опрацьованого матеріалу;
- оцінки за написання есе, наукових статей, тез наукових доповідей, презентацій та участь в обговоренні проблемних питань;
- оцінка виконання індивідуального науково-дослідного завдання.

1.4. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача вищої освіти при оцінюванні результатів поточного контролю з освітньої компоненти *“Актуальні проблеми професійної діяльності працівників правоохоронних органів”* є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених силябусом освітньої компоненти;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом освітньої компоненти, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставленні питання (чіткість, логічність, лаконічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних занять;
- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 100 балів.

Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- виконання практичних завдань;
- аналіз та складання правових документів;
- написання есе, наукових статей, тез наукових доповідей.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

0% - завдання не виконано;

40% - завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% - завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження здобувача освіти не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру ;

100% - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Національна шкала оцінювання

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100 балів	Зараховано
82-89 балів	
74-81 балів	
64-73 балів	
60-63 балів	
35-59 балів	Не зараховано з можливістю повторного складання
1-34 балів	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням курсу

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ І

Тема 1. Актуальні проблеми поняття та класифікації цивільно-правового договору.

План лекції

1. Поняття цивільно-правового договору.
2. Класифікація цивільно-правових договорів.
3. Свобода цивільно-правового договору та її межі.
4. Проблеми судової практики щодо кваліфікації складних договірних конструкцій.

Контрольні питання по темі:

1. Чим цивільно-правовий договір як юридичний факт відрізняється від договору як правовідношення та договору як документа?
2. Яке співвідношення між поняттями «правочин» та «договір» у цивільному праві України?
3. Які ознаки договору дозволяють відмежувати його від односторонніх правочинів та адміністративних актів?
4. У чому полягає практичне значення поділу договорів на односторонні та двосторонні (взаємні), і як це впливає на виконання зобов'язань?
5. Які критерії розмежування відплатних та безоплатних договорів, і в яких випадках презумпція відплатності договору може бути спростована?
6. Чим відрізняються реальні договори від консенсуальних за моментом виникнення прав та обов'язків сторін? Наведіть приклади.
7. Які складові елементи принципу свободи договору закріплені в Цивільному кодексі України (вибір партнера, виду договору тощо)?

8. У чому полягає роль імперативних норм законодавства як обмеження свободи договору, і чи можуть сторони відступити від положень актів цивільного законодавства?
9. Як співвідноситься принцип свободи договору з вимогами справедливості, добросовісності та розумності у цивільних відносинах?
10. З якими основними труднощами стикаються суди при розмежуванні змішаних договорів (що містять елементи різних типів) від непойменованих договорів?
11. Яка позиція Верховного Суду щодо правової природи «попередніх договорів» та наслідків ухилення однієї зі сторін від укладення основного договору?
12. Як судова практика вирішує питання кваліфікації договорів, що містять ознаки удаваних правочинів (наприклад, коли договором купівлі-продажу приховується застава або дарування)?

Завдання 1

Сторони уклали документ під назвою «Рамкова угода про постачання та монтаж обладнання з елементами оренди». Проаналізуйте, до якого виду договору належить цей документ і які правові наслідки має правильна кваліфікація.

Алгоритм правильної відповіді

1. Визначити істотні умови та мету угоди (ст. 626, 628 ЦК).
2. Застосувати принцип домінуючого елемента (постанова ВП ВС 2025 р.).
3. Кваліфікувати як змішаний договір (ст. 628 ч. 2 ЦК).
4. Наслідки: до кожного елемента застосовуються відповідні норми (купівля-продаж + підряд + оренда). Висновок: правильна кваліфікація визначає форму, строк і підстави розірвання.

Завдання 2

Компанія опублікувала на сайті ціну товару з кнопкою «Купити». Покупець натиснув кнопку та оплатив. Чи укладено договір? Якщо так — до якого виду він належить?

Алгоритм правильної відповіді

1. Перевірити наявність публічної оферти (ст. 641 ч. 2 ЦК).
2. Підтвердити акцепт конклюдентними діями (ст. 642 ЦК).
3. Кваліфікувати як консенсуальний відплатний договір купівлі-продажу.
4. Наслідки: договір укладено з моменту оплати. Висновок: електронна форма дійсна за наявності КЕП або простого електронного підпису.

Завдання 3

Фізична особа підписала попередній договір купівлі квартири без нотаріального посвідчення. Чи породжує він речові права? Чи підлягає державній реєстрації?

Алгоритм правильної відповіді

1. Застосувати ст. 635 ЦК — попередній договір лише зобов'язує укласти основний.
2. Він не створює речових прав і не підлягає державній реєстрації (постанова КЦС ВС 2025 р.).
3. Наслідки порушення: тільки стягнення збитків або штрафу. Висновок: попередній договір — зобов'язальний, а не речовий.

Література: основна: 1, 2, 3, 11, 15; допоміжна: 2, 5, 7, 9.

Тема 2. Актуальні проблеми укладення цивільно-правового договору. Договірні умови та електронна форма укладення.

План лекції

1. Поняття укладення договору та основні моделі.
2. Договірні умови: істотні, звичайні, випадкові.
3. Електронна форма укладення договору.

4. Укладення договорів в обов'язковому порядку, на біржах, аукціонах та публічних закупівлях.

Контрольні питання по темі:

1. У чому полягає різниця між стадіями оферти та акцепту, і які юридичні наслідки виникають у момент отримання акцепту оферентом?
2. Які існують моделі укладення договору (класична «оферта-акцепт», модель реальних договорів, модель судового рішення), і в чому специфіка кожної?
3. Що таке «мовчазний акцепт» у цивільному праві України, і за яких умов мовчання може вважатися згодою на укладення договору?
4. Які умови договору вважаються істотними за законом, і чи може умова, що не визначена законом як істотна, стати такою за вимогою однієї зі сторін?
5. Чим «звичайні» умови (ті, що передбачені законом і діють за замовчуванням) відрізняються від «випадкових», які сторони включають за власною ініціативою?
6. Які наслідки для дійсності договору має відсутність у його тексті хоча б однієї істотної умови?
7. Які особливості ідентифікації сторін при укладенні договору в електронній формі згідно із Законом України «Про електронну комерцію»?
8. Чи вважається договір, укладений шляхом обміну електронними листами або через месенджери, письмовою формою договору, і які докази необхідні для підтвердження його укладення в суді?
9. У чому полягає юридичне значення «клік-контрактів» (Click-wrap agreements) та «брауз-контрактів» (Browse-wrap agreements) у сучасному цивільному обороті?
10. У яких випадках закон обмежує свободу договору та зобов'язує сторону укласти договір (наприклад, публічні договори або договори на основі державного замовлення)?

11. Яка правова природа протоколу про результати торгів (аукціону) та чи є він самостійною підставою виникнення зобов'язань до підписання основного договору?
12. Які особливості процедури укладення договору в системі публічних закупівель (Prozorro) та які правові наслідки порушення строків підписання договору переможцем тендеру?

Завдання 1

У месенджері Telegram одна сторона написала: «Продаю авто за 15 000 USD, згода?». Інша відповіла: «Згоден, переводжу». Чи укладено договір? Які істотні умови відсутні?

Алгоритм правильної відповіді

1. Перевірити оферту та акцепт (ст. 641–642 ЦК).
2. Визначити відсутність істотних умов (предмет, ціна, строк).
3. Висновок: договір не укладено через відсутність згоди щодо всіх істотних умов (ст. 638 ЦК). Рекомендація: оформити письмово або з КЕП.

Завдання 2

Покупець на сайті Rozetka натиснув «Купити» та оплатив. Продавець не відправив товар. Чи укладено договір? Які права має покупець?

Алгоритм правильної відповіді

1. Публічна оферта + акцепт конклюдентними діями (ст. 641–642 ЦК).
2. Договір укладено з моменту оплати.
3. Права покупця: стягнення збитків, неустойки, розірвання (ст. 611, 651 ЦК). Висновок: електронний договір дійсний.

Завдання 3

Смарт-контракт на блокчейні автоматично перерахував криптовалюту після виконання умов. Чи є це договором? Які ризики?

Алгоритм правильної відповіді

1. Кваліфікувати як консенсуальний договір в електронній формі (постанова КГС ВС 2025 р.).
2. Ризики: неможливість зміни коду, проблеми доказування волі, відсутність КЕП.
3. Рекомендація: додати традиційний договір з КЕП. Висновок: смарт-контракт визнається договором, але потребує додаткового оформлення.

Література: основна: 1, 3, 4, 5, 6; допоміжна: 2, 3, 8, 9.

Тема 3. Актуальні проблеми форми та державної реєстрації цивільно-правового договору.

План лекції

1. Поняття та види форми цивільно-правового договору.
2. Наслідки недотримання форми договору.
3. Державна реєстрація цивільно-правового договору.
4. Електронна реєстрація договорів та її проблеми.

Контрольні питання по темі:

1. У чому полягає різниця між письмовою формою та нотаріальним посвідченням: у яких випадках закон вимагає обов'язкової участі нотаріуса?
2. Які дії сторін вважаються «конклюдентними», і за яких умов договір може вважатися укладеним без слів чи підписів?
3. Які особливі вимоги висуваються до письмової форми договору за участю юридичних осіб порівняно з договорами між фізичними особами?

4. Які правові наслідки настають у разі недотримання простої письмової форми: чи стає такий договір автоматично недійсним?
5. У чому полягає складність доведення факту укладення договору в суді, якщо була порушена письмова форма (обмеження щодо свідків)?
6. За яких умов суд може визнати договір, що вимагав нотаріального посвідчення, дійсним, якщо одна зі сторін виконала свої обов'язки, а інша — ухиляється від візиту до нотаріуса?
7. Чим відрізняється державна реєстрація договору як процедура від реєстрації речових прав, що виникають на підставі цього договору?
8. Який момент вважається моментом укладення договору, що підлягає державній реєстрації: підписання сторонами чи внесення запису до реєстру?
9. Які наслідки передбачені законодавством за ухилення однієї зі сторін від державної реєстрації договору, якщо всі інші умови правочину виконано?
10. Які технічні та правові ризики виникають при реєстрації договорів через автоматизовані системи (наприклад, ризик несанкціонованого доступу до ЕЦП)?
11. Як вирішується проблема «часового розриву» та автентичності даних при синхронізації різних державних реєстрів під час електронної реєстрації?
12. У чому полягає проблема доказової сили лог-файлів та електронних підтверджень у разі оскарження факту електронної реєстрації договору в суді?

Завдання 1

Договір дарування квартири укладено у простій письмовій формі без нотаріуса. Чи дійсний договір?

Алгоритм правильної відповіді

1. Нотаріальна форма обов'язкова для дарування нерухомості (ст. 657 ЦК).
2. Договір нікчемний (ст. 218 ЦК).
3. Наслідки: відсутність переходу права власності. Висновок: необхідне нотаріальне посвідчення + реєстрація.

Завдання 2

Договір оренди нежитлового приміщення строком на 5 років укладено в електронній формі з КЕП. Чи потрібна державна реєстрація?

Алгоритм правильної відповіді

1. Строк понад 3 роки — обов'язкова державна реєстрація (ст. 794 ЦК).
2. Електронна форма з КЕП дійсна, але реєстрація потрібна.
3. Наслідки без реєстрації: договір дійсний між сторонами, але не оприлюднений для третіх осіб. Висновок: електронний нотаріат + реєстрація в реєстрі.

Завдання 3

Договір купівлі авто укладено усно. Чи дійсний? Чи потрібна реєстрація?

Алгоритм правильної відповіді

1. Для рухомого майна усна форма допускається (ст. 206 ЦК).
2. Державна реєстрація не обов'язкова для авто (крім спеціальних випадків).
3. Проблема: доказування в суді. Висновок: дійсний, але рекомендовано письмова форма.

Література: основна: 1, 3, 6, 15; допоміжна: 2, 4, 5, 7, 10.

Тема 4. Актуальні проблеми виконання цивільно-правового договору.

План лекції

1. Загальні положення про виконання договірних зобов'язань.
2. Поняття належного виконання договірних зобов'язань.
3. Суб'єкти виконання та прийняття виконання.
4. Предмет виконання договірних зобов'язань.
5. Спосіб виконання договірних зобов'язань.
6. Місце виконання договірних зобов'язань.
7. Строк (термін) виконання договірних зобов'язань.

Контрольні питання по темі:

1. Яке юридичне значення має принцип добросовісності, розумності та справедливості у процесі виконання договору?
2. Як співвідносяться між собою поняття «виконання зобов'язання» та «припинення зобов'язання» у цивільному праві?
3. Які критерії (параметри) має одночасно задовольнити боржник, щоб виконання було визнано належним?
4. Які правові наслідки настають для сторін у разі прийняття кредитором неналежного виконання без зауважень?
5. За яких умов виконання обов'язку може бути покладено на третю особу, і чи має право кредитор відмовитися від такого виконання?
6. Які ризики несе боржник, якщо він здійснює виконання особі, яка не має належних повноважень на прийняття виконання від імені кредитора?
7. Чи має право боржник виконати зобов'язання шляхом передачі іншої речі або надання іншої послуги (заміни предмета) без згоди кредитора?
8. У чому полягає специфіка виконання альтернативних та факультативних зобов'язань щодо їх предмета?

9. У яких випадках допускається виконання зобов'язання частинами, і чи може кредитор відмовитися від часткового виконання, якщо інше не встановлено договором?
10. Які особливості виконання солідарних та часткових зобов'язань з боку кількох боржників?
11. Як визначається місце виконання зобов'язання за грошовими боргами, якщо воно не вказане безпосередньо в тексті договору?
12. Яке юридичне значення має правильне визначення місця виконання для розподілу ризиків випадкової загибелі товару під час транспортування?
13. Чим відрізняється поняття «строк виконання» від «терміну виконання», і які наслідки має сплив строку, в якому боржник мав право на виконання?
14. За яких умов боржник має право на дострокове виконання зобов'язання, і в яких сферах (наприклад, підприємницька діяльність) воно може бути обмежене?

Завдання 1

Поставка товару прострочена на 30 днів через блокаду порту. Боржник посилається на форс-мажор. Чи звільняється він від відповідальності?

Алгоритм правильної відповіді

1. Перевірити форс-мажор (ст. 617 ЦК + сертифікат ТПП).
2. Форс-мажор звільняє від відповідальності, але не від виконання.
3. Кредитор може розірвати договір (ст. 651 ЦК). Висновок: потрібен сертифікат ТПП.

Завдання 2

Боржник виконав зобов'язання через третю особу без згоди кредитора. Чи є виконання належним?

Алгоритм правильної відповіді

1. Виконання третьою особою допускається, якщо не вимагається особисте виконання (ст. 528 ЦК).
2. Якщо сутність зобов'язання дозволяє - виконання належне.
3. Висновок: кредитор зобов'язаний прийняти.

Завдання 3

Сторони передбачили альтернативне виконання (гроші або товар). Боржник обрав товар, але прострочив. Чи може кредитор вимагати гроші?

Алгоритм правильної відповіді

1. Право вибору у боржника (ст. 613 ЦК).
2. Після прострочення право вибору переходить до кредитора.
3. Висновок: кредитор може вимагати гроші + неустойку.

Література: основна: 1, 2, 11, 15; допоміжна: 1, 3, 6, 7.

Тема 5. Актуальні проблеми зміни та розірвання цивільно-правового договору.

План лекції

1. Поняття зміни та розірвання договору.
2. Підстави зміни та розірвання договору.
3. Істотна зміна обставин як підстава зміни або розірвання договору.
4. Юридичні наслідки зміни або розірвання договору.
5. Форма зміни або розірвання договору.
6. Порівняльний аналіз з європейським правом та перспективи.

Контрольні питання по темі:

1. Чим за своєю правовою природою відрізняється зміна договору (як трансформація змісту) від його розірвання (як припинення дії на майбутнє)?
2. У чому полягає різниця між «розірванням договору» та «відмовою від договору» (одностороннім правочином)?
3. Які існують три основні шляхи зміни або розірвання договору (за згодою сторін, за рішенням суду, в односторонньому порядку)?
4. За яких умов порушення договору однією зі сторін вважається істотним, що дає право іншій стороні вимагати розірвання договору в судовому порядку?
5. Які чотири обов'язкові умови (згідно зі ст. 652 ЦК України) мають існувати одночасно для застосування концепції *clausula rebus sic stantibus* (істотної зміни обставин)?
6. Чому суди частіше обирають розірвання договору, а не його зміну, у разі настання обставин, які сторони не могли передбачити?
7. Чи мають сторони право вимагати повернення того, що було виконано ними за зобов'язанням до моменту зміни або розірвання договору (правило «загальної заборони реституції»)?
8. З якого саме моменту зобов'язання вважається зміненим або припиненим у разі розірвання договору через суд?
9. Якому загальному правилу підпорядковується форма правочину щодо зміни або розірвання договору (співвідношення з формою основного договору)?
10. Які правові наслідки виникають, якщо сторони змінили умови нотаріально посвідченого договору простою письмовою угодою?
11. Як концепція «надмірних труднощів» (*hardship*) у Принципах UNIDROIT та PECL відрізняється від українського регулювання істотної зміни обставин?

12. Які існують пропозиції щодо реформування ЦК України в частині спрощення процедури односторонньої відмови від договору в підприємницьких відносинах?

Завдання 1

Через війну орендна плата стала непосильною. Орендар просить суд зменшити плату. Які умови для задоволення позову?

Алгоритм правильної відповіді

1. Перевірити 4 умови ст. 652 ЦК.
2. Довести істотність зміни та значну шкоду.
3. Суд може змінити умови або розірвати договір з компенсацією. Висновок: позов підлягає задоволенню за наявності доказів.

Завдання 2

Сторони уклали додаткову угоду про зміну ціни, але не підписали її. Чи діє угода?

Алгоритм правильної відповіді

1. Форма зміни повинна відповідати формі договору (ст. 654 ЦК).
2. Без підпису угода неукладена.
3. Висновок: договір діє в первісній редакції.

Завдання 3

Кредитор відмовився від договору в односторонньому порядку без підстав. Чи правомірно?

Алгоритм правильної відповіді

1. Одностороння відмова можлива лише за законом або договором (ст. 651 ч. 2 ЦК).
2. Без підстав - порушення.
3. Боржник може вимагати збитків.

Література: основна: 1, 10, 12; допоміжна: 2, 4, 7, 8.

Тема 6. Актуальні проблеми забезпечення виконання договірних зобов'язань.

План лекції

1. Загальні положення про забезпечення виконання договірних зобов'язань.
2. Класифікація способів забезпечення.
3. Неустойка.
4. Порука.
5. Гарантія.
6. Завдаток.
7. Застава.
8. Притримання.

Контрольні питання по темі:

1. Яка основна юридична мета інституту забезпечення: стимулювання боржника до виконання чи гарантування компенсації втрат кредитора?
2. У чому виявляється акцесорний (додатковий) характер більшості способів забезпечення та які наслідки це має у разі недійсності основного договору?
3. За якими критеріями способи забезпечення поділяються на особисті (порука, гарантія) та речові (застава, притримання)?
4. Яка різниця між законодавчо визначеними способами забезпечення та тими, що сторони можуть самостійно встановити в договорі (непойменовані способи)?
5. Чим за правовими наслідками відрізняється штраф (як одноразова виплата) від пені (як триваюча санкція)?

6. У яких випадках суд має право зменшити розмір неустойки, навіть якщо вона чітко прописана в договорі?
7. Яка різниця між солідарною та субсидіарною відповідальністю поручителя перед кредитором?
8. У яких випадках порука вважається припиненою автоматично (наприклад, при зміні зобов'язання без згоди поручителя)?
9. Чома гарантія вважається абстрактним зобов'язанням, і як це впливає на обов'язок банку здійснити виплату незалежно від заперечень боржника?
10. Хто, окрім банків, має право виступати гарантом згідно з нормами ЦК України?
11. Як відрізнити завдаток від авансу, і які різні правові наслідки вони мають у разі розірвання договору?
12. Яку подвійну функцію виконує завдаток: доказову (підтвердження укладення договору) чи забезпечувальну (санкція за невиконання)?
13. У чому полягає переважне право заставодержателя на задоволення вимог перед іншими кредиторами боржника?
14. Які особливості іпотеки як виду застави та процедури звернення стягнення на нерухоме майно?
15. За яких умов кредитор має право законно «утримувати» річ боржника, не вдаючись до суду чи спеціальних договорів?
16. Чи може кредитор задовольнити свої вимоги за рахунок вартості притриманої речі, чи він має лише право не віддавати її до моменту оплати?

Завдання 1

Банк вимагає сплатити за порукою. Поручитель стверджує, що основний договір змінено без його згоди. Чи звільняється поручитель?

Алгоритм правильної відповіді

1. Зміна основного зобов'язання без згоди поручителя припиняє поруку (ст. 559 ЦК).
2. Висновок: поручитель звільняється.

Завдання 2

Завдаток у розмірі 50 000 грн. Боржник відмовився виконувати. Які наслідки?

Алгоритм правильної відповіді

1. Завдаток залишається у кредитора (ст. 571 ЦК).
2. Кредитор може також стягнути збитки понад завдаток.

Завдання 3

Банк відмовив у виплаті за гарантією через спір між боржником і кредитором. Чи правомірно?

Алгоритм правильної відповіді

1. Гарантія незалежна (ст. 560 ЦК).
2. Банк зобов'язаний виплатити за першою вимогою.
3. Відмова неправомірна.

Література: основна: 1, 2, 7, 13; допоміжна: 1, 3, 5, 10.

Тема 7. Актуальні проблеми охорони та захисту прав учасників договірних правовідносин.

План лекції

1. Поняття охорони та захисту договірних прав.
2. Форми та способи захисту прав учасників договору.
3. Самозахист цивільних прав.
4. Особливості захисту прав споживачів у договірних відносинах.
5. Альтернативні способи вирішення договірних спорів.
6. Міждисциплінарний підхід до захисту в умовах правової невизначеності.

Контрольні питання по темі:

1. У чому полягає теоретичне розмежування охорони (як постійного правового режиму) та захисту (як реакції на вже вчинене порушення)?
2. Які умови необхідні для виникнення у сторони договору «права на захист» (факт порушення, невизнання або оспорювання права)?
3. Чим відрізняються юрисдикційна (суд, арбітраж) та неюрисдикційна форми захисту договірних прав?
4. Яке практичне значення має вибір способу захисту (наприклад, стягнення збитків vs. примусове виконання обов'язку в натурі) для ефективного відновлення майнового стану кредитора?
5. Які межі застосування самозахисту встановлені законом, щоб він не перетворився на самоуправство?
6. Чи може вважатися самозахистом відмова від оплати товару неналежної якості або притримання речі боржника?
7. У чому виявляється принцип презумпції вини продавця (виконавця) у спорах щодо захисту прав споживачів?
8. Які специфічні способи захисту доступні споживачу, яких немає у звичайних господарських договорах (наприклад, право на безоплатне усунення недоліків у стислий строк або заміна товару)?
9. Які переваги має медіація перед класичним судовим процесом у контексті збереження партнерських відносин між сторонами договору?
10. Чим відрізняється порядок виконання рішення третейського суду від виконання рішення загального суду чи господарського суду?
11. Як взаємодіють цивільно-правові способи захисту з нормами кримінального права у випадках «договірної шахрайства»?
12. У чому полягає роль практики Європейського суду з прав людини (зокрема щодо захисту права власності) при вирішенні складних договірних спорів в Україні?

Завдання 1

Споживач протягом 13 днів після покупки онлайн відмовився від товару. Чи має право?

Алгоритм правильної відповіді

1. Право на відмову протягом 14 днів (Закон № 1023-ХІІ).
2. Продавець зобов'язаний повернути кошти.

Завдання 2

Сторони не можуть домовитися. Чи можна направити спір на медіацію? Які наслідки угоди?

Алгоритм правильної відповіді

1. Медіація добровільна (Закон № 1875-ІХ).
2. Медіативна угода після нотаріального посвідчення - виконавчий документ.

Завдання 3

Кредитор притримав товар боржника. Чи правомірно?

Алгоритм правильної відповіді

1. Притримання можливе (ст. 590 ЦК).
2. Тільки до виконання зобов'язання та пропорційно.

Література: основна: 1, 2, 8, 9, 10, 15; допоміжна: 3, 7, 8, 9.

Тема 8. Актуальні проблеми цивільно-правової відповідальності за невиконання договірних зобов'язань та недоговірних зобов'язань.

План лекції

1. Поняття та ознаки цивільно-правової відповідальності.

2. Підстави та умови виникнення відповідальності.
3. Форми (види) відповідальності.
4. Співвідношення збитків, неустойки та втраченої вигоди.
5. Підстави для звільнення від відповідальності.
6. Недоговірні (деліктні) зобов'язання та відповідальність за них.

Контрольні питання по темі:

1. Чим цивільно-правова відповідальність як додатковий обов'язок відрізняється від первісного обов'язку боржника виконати умови договору?
2. У чому виявляється майновий характер цивільної відповідальності та як він корелює з функцією відновлення порушеного права?
3. Які чотири елементи складають склад цивільного правопорушення, і чи завжди для настання відповідальності необхідна наявність усіх чотирьох?
4. Що таке «презумпція вини» боржника у цивільному праві та чим вона відрізняється від презумпції невинуватості у кримінальному процесі?
5. У чому полягає різниця між договірною (за порушення домовленостей) та позадоговірною (деліктною) відповідальністю за джерелом виникнення?
6. Як працює механізм субсидіарної відповідальності: у яких випадках кредитор має право звернутися до додаткового боржника?
7. Чи може кредитор одночасно стягнути з боржника і неустойку, і збитки в повному обсязі (принцип залікової, штрафної чи виключної неустойки)?
8. У чому полягає складність доведення втраченої вигоди (*lucrum cessans*) у судовому засіданні порівняно з реальними збитками?
9. Які критерії дозволяють кваліфікувати подію як непереборну силу (форс-мажор), і чи є економічна криза або зміна курсу валют такою підставою?
10. Яка різниця між «випадком» (казусом) та «непереборною силою» як підставами, що звільняють боржника від обов'язку відшкодувати збитки?

11. За яких умов виникає відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, навіть за відсутності вини власника такого джерела?
12. Як розподіляється відповідальність у деліктних зобов'язаннях, якщо шкоду було завдано спільно кількома особами?

Завдання 1

Боржник прострочив через ракетний обстріл. Чи звільняється від неустойки?

Алгоритм правильної відповіді

1. Форс-мажор (ст. 617 ЦК + сертифікат ТПП).
2. Звільнення від відповідальності за прострочення.

Завдання 2

Кредитор вимагає збитки + неустойку. Чи можливо?

Алгоритм правильної відповіді

1. Так, якщо неустойка не покриває збитки (ст. 611 ч. 2 ЦК).
2. Суд може зменшити неустойку.

Завдання 3

Шкода заподіяна недоліком товару (делікт). Яка відповідальність?

Алгоритм правильної відповіді

1. Деліктна відповідальність (ст. 1209 ЦК).
2. Повне відшкодування збитків незалежно від вини продавця.

Література: основна: 1, 4, 14, 15; допоміжна: 1, 4, 6, 7, 10.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Підготовка до семінарських занять допомагає глибше вивчити основні теми освітньої компоненти *“Мейджор: Актуальні проблеми зобов'язального права та договірної роботи”*, а самостійна робота сприяє кращому засвоєнню матеріалу, формуванню у них навичок та вмій одержувати додаткові знання та оволодіти вмінням самостійно працювати з Конституцією України, законами, іншими нормативно-правовими актами та спеціалізованою літературою.

Самостійна робота здійснюється у таких формах:

- виконання домашніх завдань;
- складання схем, таблиць з тем навчальної дисципліни *“Мейджор: Актуальні проблеми зобов'язального права та договірної роботи”*
- складання процесуальних документів;
- робота як з нормативними актами внутрішнього законодавства, так і з міжнародними актами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та іншими міжнародними актами, а також тлумачення їх відповідно до конкретних обставин;
- доопрацювання матеріалів лекції шляхом пошуку додаткової спеціалізованої літератури та опрацювання нормативно-правових актів;
- робота в інформаційних мережах;
- опрацювання додаткової спеціалізованої літератури;
- складання конспектів тем, що виносяться на самостійне вивчення.

Підготовка до семінарських занять передбачає вирішення ситуаційних задач з відповідної теми. Вирішення ситуаційних задач передбачає ретельне вивчення всіх питань семінарського заняття, ознайомлення з рекомендованою літературою, опрацювання та детальний аналіз нормативних джерел з відповідної теми.

Розглядаючи конкретне завдання, необхідно дослідити всі обставини казусу і чітко відповісти на поставлені після завдання питання. Відповіді мають носити розширений та обґрунтований характер, обов'язково із посиланням на норми того чи іншого нормативного акту, а також на монографічне або навчально-методичне джерело, яке використовувалося.

Складаючи схеми чи таблиці, необхідно ознайомитися зі всіма матеріалами відповідної теми, опрацювати нормативно-правові акти та іншу спеціалізовану літературу. Виклад матеріалу в схемах та таблицях повинен бути стислим, максимально інформованим. Текстову інформацію, що подано в схемах та таблицях, потрібно ретельно перевірити на відсутність орфографічних, граматичних чи стилістичних помилок. Схеми, таблиці мають бути подані на електронному носії та у роздрукованому вигляді, а також можуть бути у письмовій формі.

4. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Однією з форм організації навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи є індивідуальна робота здобувачів освіти.

Індивідуальна робота студентів з навчальної дисципліни “Мейджор: Актуальні проблеми зобов’язального права та договірної роботи” може включати:

- написання наукових статей, тез наукових доповідей, рефератів та їх презентація на семінарських заняттях;
- участь у студентських конференціях, конкурсах, олімпіадах, наукових засіданнях, науково-практичних семінарах, колоквиумах тощо;
- анотацію прочитаної додаткової літератури з навчальної дисципліни, бібліографічний опис літератури;
- зібрання постатейного матеріалу та письмовий аналіз законодавства України;
- розробка мультимедійних презентацій у вигляді спеціально підготовленого слайд-шоу, де матеріал подається у вигляді схем, діаграм, статистичних даних тощо.

Вибір видів індивідуальної роботи здійснюється студентом за власними інтересами та попереднім узгодженням з викладачем. Тематику та форму індивідуальної роботи студент отримує на початку навчального року і здає роботу у визначені строки. Організацію, контроль та оцінювання якості виконання індивідуальної роботи студентів здійснює науковий керівник. Індивідуальна робота подається на кафедру для перевірки до початку екзаменаційної сесії.

Теми для написання рефератів

(есе, наукових статей, тез наукових доповідей, презентацій)

1. Цивільно-правовий договір як інструмент регулювання приватних відносин у ринковій економіці.
2. Співвідношення категорій «правочин», «договір» та «договірне зобов’язання».
3. Принцип свободи договору: межі реалізації та механізми обмеження.

4. Класифікація договорів у цивільному праві: теоретичне та практичне значення.
5. Непойменовані та змішані договори: проблеми правової кваліфікації в судовій практиці.
6. Стадії укладення договору: від оферти до виникнення зобов'язання.
7. Правові аспекти «мовчазного акцепту» та конклюдентних дій у договірних відносинах.
8. Електронна форма договору: виклики цифровізації та доказове значення.
9. Нотаріальне посвідчення договорів: обов'язковість vs добровільність.
10. Особливості укладення договорів на аукціонах та публічних торгах.
11. Істотні умови договору як критерій його укладеності.
12. Тлумачення змісту договору: суб'єктивний та об'єктивний підходи.
13. Наслідки недотримання встановленої законом форми договору.
14. Державна реєстрація договорів та її вплив на момент виникнення прав на майно.
15. Принцип належного виконання зобов'язання: критерії та правові наслідки.
16. Суб'єкти виконання: заміна сторони та участь третіх осіб у договірному зобов'язанні.
17. Місце та строк виконання як умови стабільності цивільного обороту.
18. Способи виконання грошових зобов'язань у сучасних умовах.
19. Акцесорний характер способів забезпечення виконання зобов'язань.
20. Неустойка як засіб забезпечення та міра відповідальності: проблеми розмежування.
21. Порука та гарантія: порівняльно-правовий аналіз особистого забезпечення.
22. Правові особливості завдатку та його відмінність від авансових платежів.

23. Притримання як самостійний спосіб забезпечення виконання зобов'язань.
24. Розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин: судова практика в умовах форс-мажору.
25. Одностороння відмова від договору vs розірвання за рішенням суду.
26. Вина як умова цивільно-правової відповідальності за порушення договору.
27. Відшкодування збитків та втраченої вигоди: методики розрахунку та проблеми доведення.
28. Підстави звільнення від відповідальності за порушення договірних зобов'язань.
29. Захист прав споживачів у договірних відносинах: національний та європейський досвід.
30. Медіація як альтернативний спосіб вирішення договірних спорів: перспективи в Україні.

Тези доповіді повинні бути обсягом 2-5 сторінок тексту та набрані у редакторі Microsoft Word (LibreOffice Writer) шрифтом Times New Roman, розмір шрифту 14, інтервал між рядками одинарний. Формат аркуша - А4. Параметри сторінки: ліве поле - 2.0 см, праве - 2.0 см, верхнє - 2.0 см, нижнє - 2.0 см. Сторінки без нумерації. Назва доповіді друкується великими літерами, шрифт жирний, без нахилу та підкреслювань, по центру аркуша, без переносів, відокремлюється від тексту одним вільним рядком зверху та знизу.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
3. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 400.
4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.
5. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 553.
7. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 38. Ст. 313.
8. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 7. Ст. 51.
9. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30. Ст. 379.
10. Спасибо-Фатєєва І. В. (ред.) Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Том 1. Київ: Екус. 2022.
11. Спасибо-Фатєєва І. В. (ред.) Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Том 5. Київ: Екус. 2022. С. 225.
12. Спасибо-Фатєєва І. В. (ред.) Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Том 6. Київ: Екус. 2022. С. 247.

13. Спасибо-Фатеева І. В. (ред.) Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Том 7. Київ: Екус. 2022. С. 219.

14. Спасибо-Фатеева І. В. (ред.) Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Том 8. Київ: Екус. 2022.

15. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. К., 2021. 840 с.

Допоміжна література:

1. Васильєв С. В. Енциклопедія цивільного судочинства: основні інститути та теоретичні засади. Київ: Алерта, 2021. 632 с.

2. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова та ін.; за ред. О. В. Дзери. К., 2020. 896 с.

3. Єфремова І., Ломакіна І. Цивільне право (загальна частина): навч. посіб. у схемах. Біла Церква: Білоцерк. нац. Ун-т. 2023. 122 с.

4. Кіріяк О. В., Пацурківський Ю. П., ГудимаПідвербецька М. М. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

5. Коссак В. М. Проблеми форми правочинів у цифрову епоху. Юридичний вісник. 2024. № 3. С. 198-205.

6. Парасюк М. В. Цивільне право України (особлива частина) (у схемах та таблицях): навчальний посібник / М. В. Парасюк, В. М. Парасюк, Н. М. Грабар. Львів : Растр7, 2021. 467 с.

7. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Договірне право. Академічний курс. Львів: ПАІС, 2020. 464 с.

8. Станкевич А. В. Смарт-договори як вид електронних договорів, їх особливості та проблематика // Вісник УжНУ. Серія «Право». 2025. № 44. С. 77-84.

9. Тур О. Т. Теоретичні проблеми правової природи договору зики та його співвідношення з кредитним договором // Estudios de Economía Aplicada. 2021. Vol. 39(6). DOI: 10.25115/eea.v39i6.5329.

10. Цивільне право. Особлива частина: навч. посіб. / Аврамова О. Е., Вакулович Е. В., Горбенко А. С. та ін.; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя, О. Є. Кухарєва; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2023. 420 с.